

Predavanje i prezentaciju pripremio:
prof. dr Stevo Popović
stevop@ucg.ac.me

NASTAVNA JEDINICA: Nasilje u sportu

DRUŠTVENI ODNOSI U SPORTU

Polazna pitanja

- Diskusije o nasilju u sportu, kao i diskusije o devijantnosti, često su povezane sa ljudskim **idejama o moralnim uslovima društva kao cjeline.**
- Kada u sportu dođe do nasilja, mnogi ljudi ga brzo koriste kao **pokazatelj odrona moralnog temelja društva** i ti ljudi, posebno djeca, uče iskrivljeni smisao morala dok gledaju sportiste i koriste ih kao modele za sopstveno ponašanje.
- Izjave o nasilju u sportu često su zbunjujuće jer su **vrlo kontradiktorne.**

Polazna pitanja

- Neki ljudi kažu da je **nasilje u prirodi mnogih igara**, dok **drugi** kažu da nasilje u bilo kom obliku uništava dinamiku igre.
- Neki ljudi smatraju da nasilje u sportovima odražava prirodne sklonosti među muškarcima u društvu, dok drugi tvrde da **muškarci koriste nasilje u sportu za promovisanje** ideje da su fizička veličina i snaga legitimne osnove za održavanje moći nad drugima.

Polazna pitanja

- Neki kažu da se **nasilje u sportovima povećalo do neprihvatljivih nivoa**, dok drugi kažu da nije ni toliko često ni brutalno kao što je bilo u prošlosti.
- **Kontradiktorne izjave** i zaključci o nasilju u sportu često nastaju iz 4 razloga.
- **Prvi**, mnogi ljudi **ne definišu većinu termina u svojim diskusijama** - koriste riječi kao što su fizički, napadan, jak, grub, kompetetivan, napet, zastrašujući, rizičan, agresivan, destruktivan i nasilan kao sinonime.

Polazna pitanja

- **Drugo**, često **ne razlikuju igrače od gledalaca**, iako se dinamike agresivnog ponašanja i nasilja u ove dvije grupe razlikuju.
- **Treće**, **generalizuju sve sportove**, bez obzira na razliku u značenju, organizaciji, svrsi, i količini podrazumevanog fizičkog kontakta.
- **Četvrto**, **ne razlikuju trenutne, kratkoročne efekte igranja ili gledanja sportova od trajnih, dugoročnih efekata šablona nasilja** među pojedincima i grupama.

Polazna pitanja

- Cilj ovog predavanja je da omogući da studenti uključe informacije bazirane na istraživanju i teorijama u svoje diskusije o nasilju u sportovima.
- Sadržaj predavanja se fokusira na **pet tema**:
 - (1) **praktična definicija** nasilja i pratećih termina;
 - (2) kratak **istorijski pregled** nasilja u sportu;

Polazna pitanja

- (3) **nasilje na terenu** među igračima u različitim sportovima;
- (4) **nasilje van terena** među igračima i uticaj nasilja u sportu na ljudske živote van sporta;
- (5) **nasilje među gledaocima** koji prate medijska pokrića sportova, dolaze na događaje lično i igraju sportske video igrice.

» Šta je nasilje?

- Nasilje predstavlja **upotreba pretjerane fizičke sile**, koja uzrokuje ili ima potencijal da uzrokuje štetu ili destrukciju.
- Često o nasilju mislimo kao o aktivnostima koje su nelegalne ili nekažnjene, ali postoje situacije u kojima je **upotreba nasilja ohrabrena ili odobrena** u većini grupa ili društava.
- Kada dođe **do nasilja zajedno sa prekršajem** pod sukobom ili odbijanjem društvenih normi, ono se često klasifikuje kao nezakonito i ozbiljno se kažnjava.

» Šta je nasilje?

- Kada dođe do nasilja sa primjenom normi, za zaštitu ljudi i imovine, ili u okvirima široko prihvaćenih normi, ono može biti odobreno i čak **proglašeno neophodnim za očuvanje reda**, potvrđivanje važnih društvenih normi, ili zabavu gledaoca.
- Stoga, nasilje je često, ali ne uvijek, prihvaćeno i definisano kao legitimno, kao kada ga koriste **vojnici, policija, i sportisti na putu do pobjeda** dok predstavljaju zajednice ili ideale obožavane od strane većeg dijela tih zajednica.

» Šta je nasilje?

- Kada dođe **do nasilja zajedno sa obimnim odbijanjem normi**, ono se često opisuje kao **anarhija**.
- Kada se dogodi zajedno sa upotrebom ekstremnih oblika socijalne kontrole ili ekstremne primjene normi, može se **povezati sa duhom moralne pravde** i osjećajem da, iako nasilje proizvodi štetne i destruktivne posljedice, je izvršeno iz pravih razloga i da ga treba nagraditi.
- Pod određenim društvenim i kulturnim uslovima, **ova vrsta nasilja je izraz fašizma**.

» Šta je nasilje?

- U slučaju sporta, guranje sudije koji te je tek kaznio ili davljenje trenera u bijesu, je **nasilje zasnovano na odbijanju normi**.
- Ovi oblici nasilja bili bi definisani **kao ilegalni i bili bi strogo kažnjeni** od strane timova i sportskih organizacija, čak i ako sudija ili trener nisu ozbiljno povrijeđeni.

» Šta je nasilje?

- Međutim, ako bi fudbalski igrač primijenio kažnjivi kontakt, kojim je slomio rebro ili izbacio koljeno protivnika u trku nakon što mu je trener rekao da bude agresivan i da se žrtvuje za tim, nasilje bi bilo **bazirano na ekstremnim okvirima normi**.
- Takvo nasilje se obično definiše **kao dio posla i smatra se opravdanim** od strane mnogih obožavatelja, ističe se na ponovljenim snimcima, i odobrava od strane saigrača i čak mnogih protivnika.

» Šta je nasilje?

- Igrač čak može smatrati svoje postupke ispravnim, uprkos njihovim štetnim posljedicama i opet bi to uradio, iako bi to značilo da povredi sebe ili druge.
- Njegovo nasilje **ne bi bilo kažnjeno**, jer se slaže sa trenutnim shvatanjem načina na koji treba igrati fudbal.
- Dalje, **ono bi se iskoristilo da učvrsti njegov identitet kao sportiste i fudbalera.**

» Šta je nasilje?

- **Termin agresija** će se koristiti u ovom predavanju radi predstavljanja verbalnih ili fizičkih aktivnosti nastalih u pokušaju da se dominira, kontroliše ili nanese šteta drugoj osobi.
- Agresija je često uključena u nasilje, ali **neka nasilja se dešavaju bez agresivne namjere.**
- Ova definicija nam omogućava **da razlikujemo agresivne aktivnosti od drugih aktivnosti** koje možemo opisati kao namjerne, takmičarske, ili orijentisane ka cilju.

» Šta je nasilje?

- Na primjer, **veoma takmičarski** nastrojena osoba može koristiti nasilje tokom igre bez namjere da dominira, kontroliše ili povrijedi ostale.
- Međutim, često postoji **razlika između agresivnosti i jednostavne upornosti** ili pokušaja da se pobijedi ili ostvare drugi ciljevi.

» Šta je nasilje?

- **Termin zastrašivanje** će se koristiti za riječi, gestove, i aktivnosti koje prijete nasiljem ili agresijom.
- Kao i agresija, zastrašivanje se koristi kao sredstvo dominacije i kontrole druge osobe.

➤ Nasilje u sportu kroz istoriju

- Nasilje svakako **nije novost** u fizičkim aktivnostima i sportu (Dunning, 1999; Guttmann, 1998).
- Tkz. **krvavi sportovi** su bili popularni kod starih Grka i širom Rimskog Carstva.
- **Smrt je bila redovna pojava** u ritualnim igrama među Majama i Astecima.

➤ Nasilje u sportu kroz istoriju

- Turniri tokom srednjeg vijeka i u ranoj modernoj Evropi bili su dizajnirani kao **obuka za rat** i često su imali ratne posljedice.
- **Narodne igre su bile jedva regulisane pravilima**, i proizvodile su povrede i smrtne slučajeve po stopama koje bi šokirale i zgrozile ljude današnjice.
- **Borba pasa i medveda, pijetlova, pasa, i druge „sportske“ aktivnosti** tokom tih perioda uključivale su tretiranje životinja koje danas većina ljudi definiše kao brutalno i nasilno.

➤ Nasilje u sportu kroz istoriju

- Istraživanje figurativnih sociologa govori da su, kao dio generalnog procesa civilizacije u Evropi i Sjevernoj Americi, **moderni sportovi razvijeni kao više regulisane aktivnosti** nego kao fizičke igre u prethodnim erama.
- Kako su sportovi postali formalno organizovani, **zvanična pravila zabranjuju određene oblike nasilja** koji su bili česti u mnogim narodnim igrama.

➤ Nasilje u sportu kroz istoriju

- **Krvoprolie se smanjilo**, i u većoj mjeri se ističe samokontrola pri fizičkom kontaktu i izražavanju agresivne impulsivnosti često inspirisane emotivnim nabojem takmičenja (Dunning, 1999).
- Kako su figurativni teoretičari ispitivali ove promjene, primjetili su da se **stope sportskog nasilja nisu automatski smanjivale tokom vremena**.

» Nasilje u sportu kroz istoriju

- U stvari, kako su ljudske aktivnosti i emotivna izražavanja u društvima postajala regulisanija i kontrolisanija, mnogi igrači i gledaoci su počeli da doživljavaju nasilje i agresiju u sportovima kao prijatno i uzbuđljivo.
- Dalje, proces komercijalizacije, profesionalizacije, i globalizacije doveo je do pojave novih oblika instrumentalnog i „dramatičnog“ nasilja u mnogim sportovima.

» Nasilje u sportu kroz istoriju

- Drugim riječima, **ekspresivno nasilje se smanjilo tokom vremena**, dok se nasilje orijentisano ka cilju i usmjereno ka zabavi povećalo, barem privremeno, u mnogim Zapadnim društvima.
- Sociolog Eric Dunning (1999) ističe da nasilje ostaje krucijalno socijalno pitanje u modernim sportovima jer **su sportovi aktivnosti namijenjeni stvaranju tenzije a ne njenom olakšanju ili uklanjanju**, i sportovi nastavljaju da služe, u patrijarhalnim društvima, kao arene u kojima se agresija koristi za reprodukovanje ideologije muške dominacije.

➤ Nasilje u sportu kroz istoriju

- Konačno, Dunning i drugi figurativni sociolozi ističu da **sportovi i sportske aktivnosti imaju različita značenja za različite grupe i pojedince** i da se nasilje u sportu može razumjeti samo u odnosu na društveni i kulturni kontekst u kojem se dešava.

➤ Nasilje na terenu

- Najčešće korišćena tipologija nasilja na terenu među igračima je ona koju je razvio Mike Smith, Kanadski sociolog (1983).
- Smith identifikuje četiri kategorije nasilja vezane za sportove.

➤ Nasilje na terenu

- Prva kategorija je **brutalni telesni kontakt**.
- Ovo podrazumeva aktivnosti koje su česte u određenim sportovima i **prihvaćene od strane sportista** kao dio aktivnosti i rizika u njihovim sportskim takmičenjima.
- Primjeri su **sudari, udarci, guranja, blokade, blokada tijelom i drugi oblici snažnog fizičkog kontakta** koji može proizvesti povrede.

➤ Nasilje na terenu

- Većina ljudi u društvu bi definisalo ovaj **snažan fizički kontakt kao ekstreman**, iako ovaj oblik nasilja nije kažnjiv ili definisan kao ilegalan ili kriminalan.
- **Treneri često podstiču ovaj oblik nasilja.**

➤ Nasilje na terenu

- Druga kategorija je **granično nasilje**.
- Ono podrazumeva **aktivnosti koje krše pravila igre** ali su prihvaćene među igračima i trenerima kao okviri sportskih etičkih normi i kao često korišćena takmičarska strategija.
- Primjeri su **namjerno postavljen lakat u fudbalu i košarci**, slučajni sudar koji atletičari koriste da bi izbacili drugog van staze, **pesničenje u hokeju**, itd.

➤ Nasilje na terenu

- Iako se ove aktivnosti mogu očekivati, one **nekad uzrokuju osvetu** od strane drugih igrača.
- **Zvanične sankcije i kazne nisu ozbiljne** za slučajeve graničnog nasilja.
- Međutim, **javni pritisak za povećanje ozbiljnosti sankcija povećao** se posljednjih godina, i ozbiljnost kažnjavanja se povećala u nekim slučajevima.

➤ Nasilje na terenu

- Treća kategorija je kvazi-kriminalno ponašanje.
- Ono podrazumeva aktivnosti koje krše formalna pravila igre, javne zakone, i čak neformalne norme koje igrači koriste.
- Primjeri su jeftini potezi, kasni udarci, skriveni udarci i sramni fauli koji ugrožavaju tijelo igrača i odbijaju normu poštovanja igre.

➤ Nasilje na terenu

- **Kazne i suspenzije su obično nametnute** igračima koji učestvuju u takvom nasilju.
- **Igrači obično osuđuju ovaj oblik nasilja** i vide ga kao odbijanje neformalnih normi igre i onoga što sportista predstavlja.

➤ Nasilje na terenu

- Četvrta kategorija je **kriminalno nasilje**.
- Ono podrazumeva **aktivnosti koje su očigledno van zakona do tačke da ih sportisti osuđuju bez pogovora i da ih predstavnici zakona moraju tretirati kao zločine**.
- **Primjeri su napad koji se desi nakon igre i napadi tokom igre koji se čine planiranim i dovoljno nasilnim da ubiju ili ozbiljno onesposobe igrača**.
- Oni su **relativno rijetki**.

➤ Nasilje na terenu

- Nema sumnje da su **neki sportisti plaćeni da primenjuju nasilje** - neki su plaćeni velikodušno.
- Međutim, **mnogi nasilni sportisti u prošlosti nisu bili plaćeni baš dobro**, i većina sportista u srednjim školama, na fakultetima, i sportskim klubovima danas nije plaćena za nasilje, a opet mnogi od njih su prihvatili nasilje na terenu, uprkos što ih košta bola i povreda.

» Nasilje na terenu

- Komercijalizacija je sigurno inspirisala, barem u nekim kulturama, promotivnu i herojsku retoriku koja predstavlja slike osvete, odmazde, mržnje, neprijateljstva, zastrašivanja, agresije, nasilja, dominacije i destrukcije.
- Očigledno je da takve slike privlače pažnju i služe u komercijalne svrhe.
- Određene profesionalne lige su koristili te slike mnogo godina za promovisanje svojih igara.

➤ Nasilje na terenu

- Čak su **prodavali snimke pune pažljivo odabranih slika**, koje predstavljaju i slave nasilje u sportovima kroz usporene snimke praćene stvarnim zvucima sudara tijela, pucanja kostiju i tetiva pri udaru, i uzvicima igrača u agoniji i bolu.
- Naravno, **iste medijske kompanije koje prodaju te snimke** **takođe objavljuju članke koji osuđuju nasilje i igrače koji su „previše nasilni“.**

➤ Nasilje na terenu

- Nasilje u sportovima **nije ograničeno na muškarce.**
- Međutim, kritično feminističko istraživanje je pokazalo da, ako želimo da razumijemo nasilje u sportovima, moramo da razumijemo ideologiju polova i **pitanja muškosti u kulturi.**
- U mnogim kulturama, **učestvovanje u sportskim aktivnostima** je postao važan način za dokazivanje muškosti.

➤ Nasilje na terenu

- Dječaci otkrivaju da, ako se bave tim sportovima i uspiju da budu viđeni kao ljudi koji primjenjuju nasilje, mogu **izbjeći socijalnu oznaku slabića, devojčica, šonja i kukavica** (Ingham i Dewar, 1999).
- U stvari, nakon pregleda duge istorije istraživanja o ovom pitanju, Phil White i Kevin Young (1997) ističu da, ako dječaci ili mladi muškarci izbjegavaju ovakve sportove, **rizikuju otuđenje od muških klanova.**

➤ Nasilje na terenu

- Kada se radi o razumijevanju nasilja u sportovima, moramo takođe razumjeti složene međuveze pola, socijalne klase i rase.
- Na primjer, kada je sociolog Mike Messner intervjuisao muškarce koji su bili elitni sportisti, otkrio je da muškarci koji dolaze iz siromašnijih porodica i manjinskih grupa daju poseban značaj sportovima u kojima se koriste zastrašivanje, agresiju i nasilje na terenu.

➤ Nasilje izvan terena

- Kada se sportisti u kontaktnim sportovima uhapse zbog **nasilnih zločina**, mnogi ljudi pretpostave da je njihovo nasilje van terena povezano sa strategijom nasilja koju su naučili i za koju su nagrađivani na terenu.
- Razna istraživanja govore da se **nasilje korišćeno strateški na terenu prenosi u živote sportista van terena.**
- Međutim, istraživanje problema prenosa je teško, i **studije su rijetke.**

➤ Nasilje izvan terena

- Čak i ako podaci u studiji **pokazuju visoku stopu nasilja van terena među sportistima**, to ne dokazuje da je došlo do prenosa.
- **Ljudi skloni upotrebi nasilja u svojim životima mogu odabrati da bave sportovima češće od drugih ljudi**, ili određeni sportisti mogu imati nesportsko iskustvo u kojem su primenjivali nasilje za rješavanje problema i sukoba.

➤ Nasilje izvan terena

- Drugim riječima, sklonosti ka upotrebi nasilja za rješavanje problema mogu biti velike među određenim ljudima i mogu imati malo veze sa učešćem u kontaktnim sportovima.
- Nasilje van terena među sportistima može takođe biti **posljedica faktora jedinstvene situacije u kojoj se nađu.**
- Na primjer, **sportista sa reputacijom snažnog na terenu može dobiti podsticaj od ostalih da bude snažan na ulici.**

➤ Nasilje izvan terena

- Čak mogu biti **izazvani u tučama zbog svoje reputacije** kao sportista.
- Sportisti koji su **odrasli u susjedstvima sa visokom stopom kriminala** mogu naći da, kada se vrate kući, su postali „mete“ lokalaca koji diluju drogu ili vrše prestupe radi novca.
- Ako borave u tim susjedstvima, mogu privući lokalce koji ih definišu kao „prodane“ za veliki novac i korporativne sponzore.

➤ Nasilje izvan terena

- Neki od tih lokalnih ljudi ne bi ništa više želio do da prebije tog sportistu.
- Ako dođe do nevolje i sportista bude uhapšen za tuču u tim okolnostima, nije ispravno reći da je to posljedica nasilnih aktivnosti naučenih u sportu.
- Istraživanja pokazuju da će muškarci koji su duži niz godina uključeni u kontaktnim sportovima vjerovatnije odobriti nasilje van terena i upotrebiti nasilje pri učestvovanju u drugim sportovima nego rekreativni igrači ili nesportisti.

➤ Nasilje izvan terena

- Ovi rezultati su važni, ali i dalje ne govore da li je nasilje u hokeju uzrok ili efekat nasilja koje se javlja u drugim sferama života sportiste.
- Visoko publikovani slučajevi zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, silovanja, grupnog silovanja i čak ubistava u koje su uključeni sportisti koji se bave kontaktnim sportovima naveli su mnoge ljude da misle da se nasilje u tim sportovima prenosi na lične odnose van terena, posebno na odnose sa ženama.

➤ Nasilje izvan terena

- U ovim slučajevima, informacije o slučajevima, uključujući pouzdane **izjave žrtava napada i silovanja, često sadrže navode statusa sportiste i sportskog učešća počinioca** (Benedict, 1997, 1998; Lefkowitz, 1997; Robinson, 1998).

➤ Nasilje među gledaocima

- Da li sportovi uzrokuju nasilje među gledaocima?
- Ovo pitanje je važno, jer sportovi i sportski događaji zadobijaju veliku javnu pažnju u zajednicama širom sveta.
- Gledaoci se broje u milijardama.
- Da bismo odgovorili na ovo pitanje, moramo napraviti razliku između gledanja sportova preko televizora i ličnog prisustva na sportskim događajima.

➤ Nasilje među gledaocima televizije

- Većina sporta se prati ispred televizora.
- Gledaoci televizije mogu biti **emotivno ekspresivni tokom utakmica i mečeva.**
- Čak **se mogu razbjjesneti**, ali malo toga se zna o tome da li se njihov bijes izražava kroz nasilje usmjereno ka prijateljima i članovima porodice kod kuće.

» Nasilje među gledaocima televizije

- Takođe ne znamo mnogo o nasilju među onima koji gledaju sport na javnim mjestima, kao što su barovi i pabovi.
- Na ovim mjestima, većina gledalaca se međusobno podržava i ograničavaju svoja emotivna izražavanja na verbalne komentare.
- Kada izraze bijes, skoro ga uvijek usmjere na likove iz prenošenog događaja, prije nego na kolegu gledaoca.

» Nasilje među gledaocima televizije

- Čak i kada kolege gledaoci definišu proboj emocija kao previše glasan ili neprikladan, njihovi naponi da smire navijača su više dobronamjerni nego agresivni.
- **Kada su navijači suprotnog tima takođe u baru**, obično postoje drugi izvori zajedničke identifikacije, što ih sprečava da se međusobno identifikuju kao mete agresije, i teže da izražavanje svojih razlika izvrše preko verbalnih komentara.

➤ Nasilje među gledaocima sp. događaja

- Gledaoci koji prisustvuju **nekontaktним sportskim događajima rijetko se upuštaju u nasilje.**
- Mogu biti **emotivno ekspresivni**, ali nasilje usmjereno ka drugom navijaču, igraču, trenerima, sudijama, pomoćnicima, ili policiji je vrlo rijetko.
- **Napad i ranjavanje Monike Seles** predstavlja jedini nasilni slučaj u nekontaktnom sportskom događaju, i on ima više veze sa uhođenjem slavne ličnosti nego sa sportom.

» Nasilje među gledaocima sp. događaja

- Naravno, **postoje prilike kada navijači koriste neprijatne riječi ili se upuštaju u manja gurkanja** kada se piće prospe na tuđu glavu, ali takvi slučajevi nasilja često bivaju brzo iskontrolisani od strane samih navijača.
- **Gledaoci koji prisustvuju kontaktnim sportovima teže da budu glasni i emotivni**, ali većina njih nije uključena u nasilne aktivnosti.

» Nasilje među gledaocima sp. događaja

- Međutim, grupno nasilje se dešava, i dešavalo se dovoljno često i ozbiljno u određenim sportovima da se može definisati kao **problem policije, kao i socijalni problem sa ličnim povredama, smrtnim slučajevima, i uništavanjem imovine.**

» Nasilje među gledaocima sp. događaja

- Masovno nasilje na sportskim događajima je kompleksan socijalni fenomen **vezan za tri faktora:**

(1) aktivnosti na samom sportskom događaju;

(2) dinamika mase i situacije u kojima gledaoci prate događaj;

(3) istorijski, socijalni, ekonomski, i politički kontekst u kojem se događaj planira i odvija.

➤ Adekvatna literatura

- Nabrojane internet prezentacije su korisne kao polazne osnove za prikupljanje naprednih informacija vezanih za danas obrađenu problematiku:
 - Dunning, E. 1999. Sport matters: Sociological studies of sport, violence, and civilization. London: Routledge.
 - Robinson, L. 1998. Crossing the line: Violence and sexual assault in Canada's national sport. Toronto: McClelland & Stewart.
 - Sugden, J. 1996. Boxing and society: An international analysis. Manchester, NY: University of Manchester Press.

➤ Relevantne internet prezentacije

- <http://www.footballhooligans.org.uk>
- [http://www.ed.gov/databases/ERIC Digests/ed316547.html](http://www.ed.gov/databases/ERIC_Digests/ed316547.html)
- <http://www.sportinsociety.org/mvp.html>

Hvala na pažnji!

